

Att skapa ett hem i staden

Stadsodling som domesticering

Abstract

The aim of the article is to explore urban gardening as a form of domestication of public space. The article proposes a framework in which domestication is, on the one hand, about ways to create homelike qualities and a sense of belonging in the city, and on the other hand, about ways to enclose a place for one's own and exclusive use. Based on an organizational ethnographic study of urban gardening in Gothenburg, the article highlights how urban gardening can contribute to creating homelike and inviting qualities in the city, but also what inclusions and exclusions the place-making through gardening implies. The analysis is based on ethnographic fieldwork and qualitative interviews in four urban gardening associations in Gothenburg and the surrounding area, characterized by different positions in the segregated city and different social compositions among the gardeners.

Keywords: Domestication, Ethnography, Urban Gardening, Public space.

HUR SOCIALA RELATIONER formas och uppstår i staden har länge varit ett tema inom urbansociologin (Jacobs 1961), liksom hur platser produceras genom kollektiv användning. Den här artikeln fokuserar på stadsodling som en mötesplats i staden med fokus på hur odlingsplatser befolkas och kollektivt används. Stadsodlingar omtalas ofta som gröna vardagsrum i staden, både av odlare och av forskare (Wallinder 2024). Samtidigt kan dessa gröna vardagsrum inredas för exkludering såväl som för inkludering och bidra till att reproducera homogenitet snarare än att överbrygga skillnader mellan invånare och befolkningsgrupper. Den faktiska utformningen och användningen av odlingsplatsen och dess betydelse för sociala relationer behöver utforskas empiriskt i specifika kontexter.

Forskningslitteraturen har identifierat stadsodlingar som platser där människor faktiskt kan mötas över sociala gränser, där sociala relationer kan utvecklas, socialt kapital byggas och sociala avstånd överbryggas (t.ex. Alaimo m.fl. 2010; Christensen m.fl. 2018; Glover 2004; Firth m.fl. 2011). Samtidigt äger stadsodling rum i en strukturell kontext som ofta präglas av långtgående boendesegregering och ojämlig fördelning av resurser. Stadsodlingar har visat sig vara platser där samhälleliga hierarkier och intressekonflikter reproduceras, såsom intressekonflikter härrörande från gentrifieringsprocesser (t.ex. Aptekar 2015). En omfattande forskningslitteratur

har också belyst stadsodlingens roll i nyliberal stadsomvandling (Pudup 2008; Rosol 2010; Ghose & Pettygrove 2014) och gentrifieringsprocesser (Rosol 2012; Ascensão & Ginn 2021; Sax et al. 2022). Studier har exempelvis visat hur stadsodlares volontärarbete används för att underhålla grönområden till en lägre kostnad än vad som annars vore fallet (Ernwein 2017) och bidra till social kontroll och uppsnyggning av staden (Jacobsson & Wallinder 2026). Stadsodling riskerar att oavsiktligt upprätthålla nyliberala principer, såsom individualism, frivillighet och privatisering av offentliga platser (t.ex. Pudup 2008; Rosol 2010). I takt med att stadsodlingen institutionaliserats och integrerats i stadspolitik och lokalt styre har den således även instrumentaliserats av lokala beslutsfattare och i vissa fall lett till kooptering, alltså en målförskjutning där odlares målsättningar och arbetssätt justeras för att passa policyskapares agendor (Oreskovic & Jacobsson 2025).

Allt fler forskare har dock velat gå bortom antingen–eller-perspektiv på stadsodling, att undvika att betrakta den som antingen radikal och subversiv eller koopterad (McClintock 2014; Ernwein 2017; Bergame 2023; Florea m.fl. 2025), för att i stället betona stadsodlingens komplexa och i grunden motsägelsefulla natur (t.ex. McClintock 2014; Pudup 2008; Rosol 2010; Oreskovic & Jacobsson 2025). Stadsodling uppvisar ofta både koopererade och subversiva drag (Certomà & Giaccaria 2023) och implicerar både inkludering och exkludering (Neo & Chua 2017). I den här artikeln vill vi anlägga ett sådant dubbelt perspektiv genom att utforska *stadsodling som en form av domesticering av det offentliga rummet*. Domesticering kommer från latinets *domesticus*, vilket kan översättas med ”hörande till hus och hem” (Nationalencyklopedin u.å.), och har i vanligt språkbruk olika innebörder. Att domesticera husdjur innebär att tämja dem så att de kan hållas i ett hushåll. Men domesticeringen kan också innebära att göra något *domestic*, det vill säga att göra något till ett hem. Att se stadsodling som en form av domesticering kan å ena sidan innebära att se den som ett sätt att skapa hemliknande kvaliteter som möjliggör en känsla av tillhörighet i staden, men kan å andra sidan innebära att domesticeringen blir ett sätt att muta in en plats för egen och exklusiv användning.

Kritiska urbanforskare har talat om domesticering av det offentliga rummet för att problematisera privatiseringen av det offentliga rummet och instängningar och utestängningar i staden liksom den normalisering som ofta följer i spåren av gentrifieringsprocesser, där oönskade element städas bort från attraktiva områden och sociala problem förflyttas. Zukin har träffande beskrivit den process där icke-civiliserade element avlägsnas i stadsrummet till förmån för köpstarka invånare som *domestication by cappuccino* (Zukin 1998; se även Atkinson 2003). Atkinson har dock argumenterat att det vore förenklat att hävda att uppsnyggning och trygghetsskapande (*securitization*) av offentliga rum endast har gagnat välbärgade eller att alla dessa åtgärder är negativa (Atkinson 2003:1834). Det finns alltså anledning att undvika antingen–eller-perspektiv också på domesticering.

Ett alternativt perspektiv på vad domesticering kan innebära har erbjudits av Koch och Latham (2013). De konstaterar att många platser i städerna saknar hemliknande kvaliteter som kan skapa en känsla av tillit, komfort och behaglighet och som är

tillgängliga och inbjudande för multipla offentligheter, och de efterlyser därför mer fokus på vardagliga former för att ”bebo” det urbana rummet (Koch & Latham 2013; se även Wise & Velayutham 2014; Mandich & Cuzzocrea 2016).

Syftet med denna artikel är att utforska stadsodling som domesticering. På basis av en studie av stadsodling i Göteborg vill vi belysa hur stadsodling kan bidra till att skapa hemliknande kvaliteter i staden men också vilka inneslutningar och utestängningar detta platsskapande implicerar. Stadsodling som domesticering av det offentliga rummet har inte tidigare studerats, ej heller i den internationella forskningslitteraturen.

Tidigare forskning

I artikeln förhåller vi oss till, och sammankopplar, två forskningslitteraturer:

- 1) stadsodlingens roll i stadsomvandling och stadspolitik och
- 2) forskningen om domesticering av offentliga rum. Eftersom båda forskningsfälten är mycket omfattande får vi koncentrera oss på några nyckelresultat i respektive litteratur.

En rad studier har sett odlingar i städerna som potentiella mötesplatser över sociala gränser och pekat på odlingens bidrag till social inkludering (t.ex. Alaimo m.fl. 2010; Christensen m.fl. 2018; Glover 2004). Odlarna delar ansvar för den gemensamma platsen (Glover m.fl. 2005) och utbyter kunskap om grödor och odlingsmetoder (Corcoran & Kettle 2015), vilket gör socialt samarbete till en integrerad del av stadsodlingspraktiken. Stadsodling har således setts som ett nytt sätt att praktisera social solidaritet i städerna.

Amin (2002) har hävdats att platser som mest framgångsrikt utmanar befintliga sociala kategorier och motverkar fientlighet människor emellan är sådana där människor möts för ett gemensamt syfte, där olikheter är något som behöver förhandlas mellan dem som använder platsen. Stadsodlingar utgör ett exempel. I en studie av stadsodling i Belfast betraktade Corcoran och Kettle (2015) odlingsplatsen som ett utrymme för ”medborgerliga gränssnitt” (med inspiration från Jacobs 1961), alltså som en mikrooffentlighet där människors olikheter korsas och överbryggas genom ett fokus på gemensamt praktiskt arbete. Författarna fann att odlarna ansträngde sig för att utjämna statuskillnader i och kring odlingen liksom att tillfälligt sätta olikheter inom parentes. Odlingsarbetet skapade därmed ett utrymme för att utmana och överskrida etnoreligiösa klyftor och sociala klasskillnader. Dock utsträcktes de sociala relationerna på odlingen inte till samvaro utanför densamma.

Medan vissa forskare sett stadsodlingen som ett sätt att utmana den nyliberala staden och hävda ”rätten till staden” för medborgarna (t.ex. Crossan m.fl. 2016), har andra pekat på stadsodlingens roll i en exkluderande samhällsutveckling och en nyliberalisering av staden (t.ex. Ghose & Pettygrove 2014) och som en del i en ”grön gentrifiering” (Rosol 2012; Ascensão & Ginn 2021; Sax m.fl. 2023). I en studie av stadsodling i Stockholm visade Bergame m.fl. (2023) att det framför allt var den vita medelklassen som fick sitt aktörskap stärkt genom odlandet. På liknande sätt fann Lachmond (2019) att stadsodling i Berlin snarast präglades av medelklassens önskan

om grön livsstil och knappast utgjorde en kamprörelse till förmån för socialt utsatta grupper. En studie från USA fann att rasistiska strukturer reproducerades i odlingarna (Reynolds 2015). Forskningen har således alltmera lyft stadsodlingen som en praktik fylld av motsättningar och som en spelplan för samhällskonflikter (t.ex. McClintock 2014; Bergame 2023).

Tidigare forskning har vidare identifierat en mängd olika motiv för att vara engagerad i stadsodling: önskan att odla egna grönsaker och blommor, att försköna staden, att bygga gemenskap i grannskapet, att förverkliga politiska visioner (såsom att återta staden till medborgarna eller att engagera sig för miljön), att producera ekologisk mat, att vinna fördelar för hälsa och välbefinnande, att låta sig fascineras av naturen och att få en paus från stadslivet, för att nämna några av de vanligaste motiven (se Nordh m.fl. 2016 och Langa 2020 för forskningsöversikter). Sådana skilda motiv och tillhörande visioner för odlingsplatsen kan i sig bilda grogrund för konflikter. Exempelvis identifierade Aptekar (2015) fyra motstridiga visioner om den odling som hon studerade i New York: 1) *privat egendom*, där odlarna uppfattade sig som ägare av sina lotter och kände att de kunde använda dem som de ville, inklusive att stängsla in dem; 2) *grönt utrymme*, där odlingen skulle vara visuellt tilltalande, snygg och välordnad; 3) *plats för matproduktion*, vilket ledde till ett upplevt behov av att skydda odlingsplatsen och odlingen mot stölder, en vision som i Aptekars studie anammades av unga mestadels medelklasspersoner intresserade av permakultur och maträttvisa, men även av vissa invandrare; och 4) *plats för gemenskapsbyggande*, där de som omfattade denna vision var måna om att odlingen skulle vara lättillgänglig och välkomnande för alla, även om det innebar risk för stöld och skadegörelse (Aptekar 2015:216ff). Hon argumenterade för att konflikterna bland odlarna om sådant som trädgårdens estetik och uppförandenormer reproducerade större gentrifieringskamper om kultur och resurser (Aptekar 2015). Samtidigt fann hon att det trots konflikterna utvecklades varaktiga relationer även mellan odlare med motsatta visioner (Aptekar 2015:220).

Kurtz (2001) fann att olika sätt att föreställa sig och förverkliga både trädgård och gemenskap sammanföll med frågor om inhägnad och tillträde och innefattade inkludering såväl som exkludering. Även Klein (1993) fann konflikter kring staket och territoriella gränsmarkörer, vad vi skulle kunna förstå som privata inmutningar i offentliga rum, vilket för oss över till domesticeringslitteraturen i urbanforskningen.

Domesticeringsbegreppet har ibland använts för att fånga in hur en stad både symboliskt och materiellt "approprieras", hur den tas i bruk genom spontan och vardaglig användning – ibland i motsats till dess tänkta användning enligt stadsplaneringen (Mandich & Cuzzocrea 2016; jfr de Certeau 1988). Domesticering får här innebörden att tillägna sig och göra stadsrummet till sitt eget, *a process of bringing things home*, vilket samtidigt innebär att gränsen mellan det privata och det offentliga överskrids (Silverstone 2006:233).

Kritiska urbanforskare har i stället tagit fasta på domesticering som "tämjning" av det vilda, varigenom stadsrummet ska "civiliseras" och städas upp, alltså tillrättaläggas till förmån för "normala" användare (t.ex. Zukin 1995, 1998), vilket oftast är medelklassen. Domesticeringen blir här en del av en stadsomvandling som innebär att sociala

problem – och problemmänniskor som kriminella och avvikare – förflyttas från platsen, att stadsrummet saneras och uppsnyggas, vilket bidrar till normaliseringsprocesser (t.ex. Zukin 1995; Smith 1996). Thörn (2011) som studerat sådan stadsomvandling i Göteborg – den stad där vi studerat stadsodling – påtalar att ”saneringen” av det offentliga rummet sker genom en mjukare form av stadsstyrning än i en del andra länder, som USA, men att den likväl syftar till att attrahera flöden av ”rätt människor” med ambitionen att styra bort från synlig fattigdom med tillhörande ”störande” beteende. ”Säkert, rent och snyggt” har varit ett av riktmärkena i stadsförnyelsen (citerat i Thörn 2011:989). Stadsodlingens roll i kommuners uppsnyggning av stadsrummet och trygghetsskapande åtgärder har uppmärksammats i tidigare forskning (Jacobsson & Wallinder 2026) liksom dess bidrag till normaliseringsprocesser (Baudry & Eudes 2016), även om domesticeringsbegreppet inte har använts.

Koch och Latham (2013) erbjuder emellertid ett annat perspektiv på domesticering. De vill utmana narrativet om att det offentliga livet i städerna förlorat sin autenticitet (jfr Zukin 2009) och en syn på domesticering som förbinder den med ”words like securitisation, pacification, ordering, disciplining, homogenising, commercialising and controlling to describe the perilous state of contemporary public space” (Koch & Latham 2013:9). De menar att ett grundproblem i stadslivet är att många offentliga platser saknar hemliknande kvaliteter som gör dem välkomnande och inbjudande för multipla offentligheter, där olika medborgare kan känna sig bekväma och hemmastadda (Koch & Latham 2013; se även Wise & Velayutham 2014). Det offentliga rummet kan också bli mer inkluderande och bättre för de medborgare som bebor och befolkar platsen, och då finns det en poäng med en syn på domesticering som är öppen för sådana utfall och nyanser. Koch och Latham skriver:

In moving to the notion of domestication in the sense of making a home, we are not suggesting that public space is, or should be, the same as the domestic space of the house or apartment. We are, however, attempting to move beyond conceptualisations of ”public” and ”private” that pose them as distinct opposites. (2013:14)

På liknande sätt har Mandich & Cuzzocrea (2016:234) argumenterat för att ”[t]he use of the concept of domestication helps us to capture the idea that domesticity cannot be bound to the home; instead, it includes the large set of spaces we use in everyday life, it adjusts to them, changes their meaning, and makes them familiar”. Domesticering handlar här om att skapa en känsla av bekantskap med platser vi befolkar och inbjuda till vardaglig användning (även Silverstone 2006).

I denna artikel knyter vi alltså stadsodling till domesticering av det offentliga rummet. Vi menar att domesticeringsbegreppet är användbart just därför att det rymmer olika betydelser och därmed är väl ägnat att fånga in skilda men samexisterande fenomen i stadsodlingspraktiken, både aspekter av personligt hemskapande i staden och exkluderingsaspekter.

Analytiskt perspektiv: heuristiker för domesticering av det offentliga rummet

Ett sätt att förstå hur stadsrum (re)produceras är att se stadsrummet som en organiserad uppsättning materiella objekt: gator, torg, trottoarer, bänkar och andra typer av urban inredning som människor kan använda sig av. Det är en syn som understryker en stads materialitet och hur den underlättar eller förhindrar människors rörelser och sociala relationer liksom tillgängligheten för olika individer och grupper (t.ex. Mandich & Cuzzocrea 2016). Denna sociomateriella inredning av stadsrummet kan dock, menar vi, fungera såväl inkluderande som exkluderande, något som domesticeringsbegreppet fångar in.

Vi utgår i vår analys från Koch och Latham (2013), som identifierar ett antal heuristiker genom vilka det urbana rummet kan domesticeras i betydelsen göras mer hemliknande. För det första krävs en grundval (*foundations*), inte bara i form av en fysisk infrastruktur utan även en legal sådan, för "hemskapandet". För det andra krävs en fysisk inredning av det urbana rummet som uppmuntrar till vardaglig användning av platsen likt ett hem i staden, eller rättare sagt en plats med hemliknande kvaliteter (*furnishings*). För det tredje krävs att det bjuds in till användning och gemensamma aktiviteter (*invitations*). För det fjärde krävs en sammanjämkning (*accomodation*), en anpassning som möjliggör att multipla offentligheter kan använda platsen och göra den till sin (Koch & Latham 2013).

Vi menar att vårt domesticeringsperspektiv på stadsodling synliggör att stadsodlingsvisioner och dito praktiker ofta rymmer både inslag av domesticering i betydelse skapande och upprätthållande av egna inmutningar och uttryck för skapande av hem och tillhörighet i staden. Mer än Koch och Latham (2013) vill vi alltså lyfta fram att varje heuristik för hemskapande samtidigt riskerar att implicera inestängning och uteslutning och skapa inkludering såväl som exklusivitet. En dubbel lins medger en "både och"-analys snarare än en analys där odlingsplatsen ses som ett "antingen-eller". För att förstå hur domesticeringen faller ut i praktiken behöver vi studera de miljöer där odlandet situeras, studera det som görs på platsen och hur människor lever sina liv där. Den vardagliga domesticeringen fångas således bäst genom en etnografisk analys och med fördel en komparativ sådan.

Data och metod: en komparativ etnografi

Medan tidigare forskning om stadsodling i Sverige framför allt har fokuserat på Stockholmsområdet (t.ex. Bergame m.fl. 2023; Bonow & Normark 2018; Oreskovic & Jacobsson 2025) riktar vi här blicken mot Göteborg. Vår analys bygger på ett omfattande etnografiskt fältarbete i fyra lokala odlarföreningar i Göteborgsområdet, inklusive fältanteckningar och semistrukturerade intervjuer. Vi anonymiserar föreningarna och klassificerar dem för det första efter deras sociospatiala position i den segregerade staden Göteborg och för det andra efter de människor som odlar på platsen. *Klassöverskridande centrum* var beläget i de centrala delarna av staden, omgivet

av höghus med begränsad tillgång till grönytor, där främst människor födda i Sverige med olika klassbakgrund odlade tillsammans. *Multikulturell låginkomstförort* låg mer i utkanten av staden, där grönområden sällan var integrerade i själva bostadsytorna och där höghusområdet omgavs av större skogspartier. Människorna som odlade i föreningen representerade de boende i området. Medan föreningarna *Klassöverskridande centrum* och *Multikulturell låginkomstförort* gjorde det möjligt för lokalbor att odla på en egen liten odlingsyta utgjorde de övriga två föreningarna ”kollektivodlingar”, där odlarna planerade, sådde och skördade gemensamt: *Vitt medelklasscentrum* var beläget i ett relativt tätbefolkat, gentrifierat vitt medelklassområde, ett till ytan mer utspritt lägenhetsområde som var mer integrerat med närliggande grönområden. I den fjärde föreningen, *Multikulturell medelklassförort*, bodde medlemmarna ofta i andra delar av staden, varför det sociospatiala läget hade mindre analytisk betydelse. Geografiskt var den odlingen belägen i utkanten av staden. Medlemmarna var högutbildade och flera hade utländsk (främst europeisk) bakgrund. Vi ville med urvalet fånga in ett brett utbud av odlingsaktiviteter med låg anmälningsavgift för att återspegla olika socioekonomiska förutsättningar och positioner i den segregerade och gentrifierade staden.

Fältarbetet påbörjades kort 2020, men de flesta fältbesöken och intervjuerna ägde rum under trädgårdssäsongen 2021 och 2022 (april–november). Fältarbetet omfattade 25–35 timmars aktivt och informellt deltagande i odlingsarbetet i respektive förening under de officiella arbetsdagarna spridda över säsongen (oftast på helger) samt deltagande i några av de interna mötena, som årsmöten, möten med olika organiserade grupper och informationsmöten för potentiella medlemmar. De flesta mötena hölls på odlingarna, i en närliggande lokal eller digitalt via Microsoft Teams. Vi använder en triangulering av metoder (enligt Kostera & Harding 2021) som kombinerar semistrukturerade intervjuer med odlare med *walk and talks*/informella samtal under fältarbete medan vi grävde i jorden, fikade och utförde diverse odlingsrelaterade sysslor på platsen. I en av föreningarna (här kallad *Multikulturell låginkomstförort*) deltog vi även i sociala sammankomster och aktiviteter som inte direkt hade med odlingen att göra, men som hölls vid odlingsplatsen och riktade sig till både medlemmar och lokalboende.

Vi genomförde också trettio semistrukturerade intervjuer med olika medlemmar i föreningarna (mellan fyra och nio i varje förening). Utöver dessa intervjuer förde vi även informella samtal med ytterligare medlemmar i samband med våra fältbesök. Intervjuerna och fältarbetet fokuserade på medlemmarnas motiv, deras förväntningar på och erfarenheter av stadsodling, deras syn på föreningen och föreningsverksamheten, sociala aktiviteter, hur de kommunicerade och samarbetade, hur de fördelade sitt ansvar samt potentiella problem och utmaningar i verksamheten. Dessutom gjorde vi fyra intervjuer med kommunala intressenter med ansvar för offentlig odlingsverksamhet samt fem intervjuer med lokala aktivister och entreprenörer engagerade i att kommersialisera odling på kommunal mark.

Data- och personuppgiftshanteringen godkändes av Etikprövningsmyndigheten och informerat samtycke erhöles på vart och ett av de fyra föreningarnas årsmöten samt av varje enskild intervjuperson. I de flesta fall ägde intervjuerna rum i odlingsområdet,

men på grund av covid-19-restriktioner och regnigt väder gjordes en del intervjuer digitalt via Zoom. Intervjuerna varade mellan 45 och 90 minuter. Informella samtal med odlarna spelades inte in, utan sammanfattades i detaljerade fältanteckningar. Intervjuerna transkriberades med mindre korrigeringar för att förbättra läsbarheten och upprätthålla anonymiteten.

För kodningen tillämpades en abduktiv tematisk kodning i två steg. Efter närläsning av materialet gjorde vi först en datadriven kodning med fokus på vad som sades och gjordes, där vi också kunde identifiera mönster mellan och inom föreningarna. Nästa steg i kodningen var att göra en mer teoridriven kodning med inspiration av domesticeringsteori. Vår analys nedan fokuserar på teman som att skapa hemkänsla i staden, att upprätta gränser mot omgivningen, att inreda odlingsplatsen samt att bjuda in till användning. Avslutningsvis diskuterar vi vad dessa teman säger om stadsodling som domesticering.

Analys

Att skapa hemkänsla i staden

Koch och Latham (2013) konstaterande som nämnts att många platser i städerna saknar hemliknande kvaliteter som ger en känsla av tillit och komfort och som är inbjudande för multipla offentligheter. Stadsodlingen ger invånarna anledning att använda stadens platser till annat än förflyttning och tillfälliga möten, som i fallet med trottoarer, torg och bibliotek, och det ger utrymme för spontant utformande av platsen och odlingspraktiken, dock i varierande grad i olika föreningar (vilket vi återkommer till).

Det är tydligt i våra intervjuer att odlingen bidrar till att skapa hemkänsla och tillhörighet i staden. En odlare uttryckte att en fördel med stadsodling är ”att få vara delaktig i staden. Jag tror att det har en väldigt stor betydelse” (odlare 1, *Klassöverskridande centrum*). Ett flertal odlare fann lägenhetslivet alienerande: ”[N]är man bor i lägenhet finns det få naturliga sociala mötesplatser” (Odlingsentreprenör 2). Genom odlingen mötte de personer de annars inte skulle ha träffat. ”Och så gemenskapsaspekten. Att vara involverad i något, att ha en neutral orsak att vara tillsammans” (Odlare 3, *Vitt medelklasscentrum*). Tillfredsställelsen i att känna sig som en del av ett lokalsamhälle var framträdande. Odlare vi pratade med gav exempel på att de börjat hälsa på och prata med människor som de annars inte skulle ha pratat med när de rörde sig lokalt, till exempel i mataffären. ”Jag kände ett tag att det var väldigt tydligt att man blev en liten ort ... ett litet samhälle tack vare odlingen [...] odlingen har bidragit till att jag kan heja på någon, det är alltid någon jag känner” (Odlare 4, *Vitt medelklasscentrum*). Men inte bara möten med personer man lärt känna i odlarföreningarna framhölls som viktiga; folk som passerade odlingarna stannade ofta upp för att ställa frågor eller prata en stund: ”Bara det här ’hejet’ är viktigt [...]. Odlandet ger upphov till spontana möten” (Odlare 5, *Multikulturell låginkomstförort*). En annan odlare uttryckte att ”människor som inte tillhör odlingen börjar prata med en, vilket är

riktigt trevligt” (odlare 3, *Vitt medelklasscentrum*). De spontana mötena och småpratet med andra bryter anonymiteten i staden, om än tillfälligt, och bidrar till en känsla av tillhörighet, både till staden och till andra stadsbor.

Att ha en egen odlingsplats stod heller inte i motsättning till delaktigheten med andra: ”Att ha sin lilla plätt på jorden och med arbetsdagarna, då blir det ett gemensamt [projekt] ... vi gör det gemensamt” (Odlare 1, *Klassöverskridande centrum*). Den egna plätten var samtidigt ofta inte det viktigaste: ”Där är en kronärtskocka och där är solrosor ... det är den känslan, jag myser väldigt av det. Jag njuter väldigt mycket av andras odlingar mer än att jag odlar själv” (ibid.).

Det gemensamma arbetet kunde också vara lustfyllt: ”Det blir en viss stämning när man jobbar många [tillsammans]” (Odlare 6, *Klassöverskridande centrum*). Det egna odlandet sågs som en del av något större. En odlare formulerade det så här: ”Du gör världen till en bättre plats genom att odla, jag tror det är väldigt viktigt både för dig själv och för det samhälle du bor i” (Odlare 3, *Vitt medelklasscentrum*). Hen poängterade att det är ”jätte viktigt att bygga gemenskap och ge något tillbaka till samhället” (ibid.) En av odlarföreningarna, i ett område som av polisen klassificeras som särskilt utsatt, hade som uttrycklig ambition att bidra till lokalsamhället, att förbättra livskvaliteten för närboende och tillhandahålla en mötesplats för dem, vilket vi återkommer till i senare avsnitt.

Det var tydligt att odlingarna för många odlare var förknippade med andra värden än ren livsmedelsförsörjning, även i de kollektivodlingar som tillkommit som en del i hållbar omställning. Det materiella resultaten av odlandet var ofta inte det viktigaste: ”Det härliga i att se något växa. Matbiten är jag inte så jätteintresserad av även om det naturligtvis är viktigt” (Odlare 7, *Vitt medelklasscentrum*). Denne odlare, liksom flera andra, var mer intresserad av att odla blommor än grönsaker, även om hen menade att båda delarna har en viktig plats att fylla i stadsodlingen. En odlare som själv var synnerligen aktiv i en av de studerade kollektivodlingarna sade att hen ”egentligen inte tycker så mycket om grönsaker” (Odlare 8, *Multikulturell medelklassförort*). En odlare i *Klassöverskridande centrum* menade att ”det är så klart att folk går och plockar bär, men det gör mig inget. Jag går och köper frysta vinbär” (Odlare 1). För hen fyllde odlingsplatsen ett kreativt behov:

Jag kände mig lite skamsen då [tidigare] för då var alla sådana som bara odlade och jag tyckte mest att det var kul att göra vackert. Jag hade små lyktor. Jag provade att odla, men det var så svårt, det var inte min grej. (ibid.)

En del i ”hemskapandet” var här att göra platsen personlig snarare än privat. Att göra utsmyckningar och dekorera stadsrummet kan ses som ett uttryck för lekfullhet (jfr Langa 2020). Flera odlare uttryckte också hur roligt det är att experimentera med nya sorter, oavsett om experimentet blir framgångsrikt eller ej.

Det är alltså tydligt att stadsodlarna tillskriver platsen en vidare mening än själva odlandet, allt från delaktighet i staden till livsglädje och nya sociala kontakter. De tillägnar sig platsen, formar och skapar den, gör den till sin, både själva och tillsammans

med andra. De domesticerar den i Koch och Lathams (2013) mening. I det följande ska vi se närmare på domesticeringens heuristiker och vad de innebär.

Domesticeringens heuristiker

Grundval

Det finns en grundval för stadsodling i Göteborg, såväl fysiskt som politiskt och legalt. Ett politiskt beslut fattades 2012 om att man skulle satsa på stadsodlingar och grönområden i staden i syfte att locka odlingsintresserade att starta odlarföreningar (projektet *Stadsnära odling*). Dessa odlarföreningar behöver inte betala någon avgift till kommunen för att arrendera marken. Medlemsavgiften kan därför hållas låg (50 till 500 kronor per år i de föreningar som studeras här). Kravet från kommunens sida är att odlarna organiserar sig som medlemmar i en odlarförening med medlemsavgift och särskilda regler om öppenhet gentemot omgivningen (max 60 centimeter högt staket samt krav på öppning in till odlingsplatsen utan grind) samt en regel om biologisk mångfald (exempelvis att odlarna ska använda ekologiska material) (Göteborgs stad 2011). Kommunen tecknar skötselavtal med föreningarna där det stipuleras att området ska hållas snyggt på och omkring odlingen, till exempel ska ogräs hållas efter, samt att verksamheten ska ta avstånd från diskriminerande attityder. Kommersiell odling är inte tillåten i dessa föreningar. Vid starten för en ny odlarförening ger kommunen ett startbidrag, men inget ekonomiskt stöd utgår därefter.

Samtidigt ges rätten att bruka platsen för stadsodling bara tillfälligt, ett år i taget. Kommunen vill bibehålla möjligheten att i ett senare skede exploatera marken, till exempel för byggnation. "Hemskapandet" är alltså därför temporärt och grundvalen för verksamheten kan kännas osäker. I *Multikulturell medelklassförort* diskuterade föreningsodlarna ofta den risk för utbyggnad av infrastruktur som hotade odlingarnas existens vid tiden för fältarbetet och försökte opinionsbilda emot det. Eftersom detta var en kollektivodling med hållbar matproduktion som uttalad målsättning stod tanken om tillfälliga och flyttbara odlingsplatser i strid mot hela arbetssättet. Jordkvaliteten där var bra för odling redan från början och odlarna hade dessutom arbetat långsiktigt och systematiskt med jordförbättring. Kollektivodlingen i det gentrifierade området (*Vitt medelklasscentrum*) kände sig däremot inte hotad av att eventuellt behöva flytta sin verksamhet till förmån för alternativ markanvändning. Den motsvarade väl de trendiga former av stadsodling för urban medelklass som förknippas med en "önskvärd" stadsförnyelse, och odlarföreningen ansåg sig passa väl in i området och bidra till dess mervärde.

I de två andra studerade föreningarna fanns en medvetenhet om att man tjänade kommunens intressen väl såtillvida att stadsodlingen bidrog till att fylla platsen med önskvärda aktiviteter, motverka en icke önskvärd användning av platsen och därmed öka tryggheten i området. Det var till exempel Göteborgs stads tjänstemän som tog initiativet till *Klassöverskridande centrum* som ett sätt att förhindra ljusskygg verksamhet, såsom drogförsäljning och alkoholkonsumtion, på platsen. Här fanns en besvikelse bland odlarna över att kommunen initierat föreningen men sedan, som de upplevde

saken, lämnat verksamheten åt sitt öde. Odlingsslådorna de fick ekonomiskt stöd till år 2012 höll på att falla sönder, periodvis hade föreningen haft stora problem med råttor som de önskade ha kommunens hjälp med att lösa och platsen användes fortsatt delvis för ljusskygg verksamhet. Flera odlare i *Klassöverskridande centrum* menade förvisso att odlandet i sig kan vara trygghetsskapande, men den otrygghet de ändå upplevde bidrog till att de sällan vistades vid odlingarna mer än nödvändigt, ytterst sällan vid mörker. Kommunen vårdade inte heller sina delar av grönområdet, vilket stred mot stadens egna snygghetsnormer och bidrog till att göra platsen mindre inbjudande för allmänheten. I linje med vad tidigare forskning också funnit (Bergame 2023) kunde odlare känna sig utnyttjade som instrument för kommunens syften, som i fallet med *Klassöverskridande centrum*.

Också i *Multikulturell låginkomstförort*, som är ett territoriellt stigmatiserat område förknippat inte bara med ekonomisk utsatthet utan även med kriminalitet, fyllde odlingen funktionen att få vanliga invånare att vilja vistas mer utomhus i området. Odlingarna bidrog också med försköning av platsen, vilket kan ses som ett sätt att styra platsens användning mot det önskvärda genom att nedskräpning motverkas och platsen görs mer inbjudande. Den uttalade ambitionen i denna förening var att skapa en mötesplats för de lokalboende och inte bara för odlarna. I *Multikulturell låginkomstförort* fanns också en medvetenhet om att odlarna utförde en insats åt kommunen utan ersättning, men här ansågs det vara en mer självklar del av verksamheten. Föreningen var en i raden av civilsamhällsorganisationer i området som skapade trygghet, trivsel och försköning där kommunens resurser inte räckte till.

Sammanfattningsvis fanns en grundval för stadsodling som domesticering, men den upplevdes som mer stabil i vissa av föreningarna. Detta berodde dels på geografiskt läge med tillhörande strukturell position i staden, dels på vilken direkt nytta odlingen hade för kommunen. Idén om tillfälliga och utbytbara odlingsplatser bortser dock från odlarnas både arbetsmässiga och emotionella investering i platsen när de skapar ett hem i staden. Vi övergår nu till att fokusera på hur inredning för domesticering kan ta form och falla ut.

Inredning

Ett sätt att förstå hur stadsrum produceras är som redan nämnts att se dem som en organiserad uppsättning materiella objekt, såsom gångar, bänkar och andra typer av urban inredning som människor kan använda sig av. Hur rummet inreds påverkar människors rörelser och sociala relationer, liksom tillgängligheten för olika individer och grupper (t.ex. Mandich & Cuzzocrea 2016). Rumslig utformning kan påverka det medborgerliga gränssnittet (jfr Jacobs 1961). Den sociomateriella inredningen kan fungera såväl inkluderande som exkluderande. Design, som till exempel gångvägar in i och inom en odlingsplats, leder människor och anger ramar för den sociala interaktionen. Grindar, staket och andra fysiska barriärer kan ses som gränsteknologier som reglerar tillträde, zonindelar och villkorar interaktionen (Papakostas 2009).

Då föreningsodlingen utförs på allmän plats ska den vara tillgänglig för allmänheten. Inga grindar får således sättas upp. Föreningarna var medvetna om att eventuella

staket inte fick vara högre än 60 centimeter i enlighet med kommunens regler. I praktiken fanns dock tydliga idéer om vilka som var välkomna och vilka som inte var det, vilket skapade tydliga hierarkier runt och på odlingsplatsen. Mer eller mindre informella inhägnader avgränsade samtliga de studerade odlarområdena, och den gränsdragningen handlade inte enbart om var man bör odla och inte utan snarare om vad och vilka som fick lov att röra sig på platsen. Utomståendes inflytande på platsen var ett återkommande tema, men toleransen och acceptansen för påverkan utifrån skilde sig påtagligt åt i de studerade föreningarna.

I *Vitt medelklasscentrum* arbetade man före, under och efter tiden för vårt fältarbete med att slutföra byggandet av staket runt odlingarna. Projektet hade initierats då många av odlarna upplevde ett behov av att markera för alla som passerade att människor inte bör springa över odlingarna hur som helst eller låta sina hundar utföra sina behov vid odlingarna. Man hade erfarenheter av stölder av skörd och hoppades att staketet tydligare skulle signalera skillnaden mellan ”mitt och ditt” på allmän plats. Flera odlare berättade om olika strategier för att hålla ovälkomna invånares fingrar borta från skörden; bland annat placerades skyltar ut med texten ”Gud ser dig”, och man började odla grödor som man antog att allmänheten sannolikt inte kände till. Exempelvis valde man att odla vita pumpor istället för orangea. Staketet tog dock lång tid att färdigställa då det fanns en rad föreställningar om estetik och material som försvårade arbetet och skapade oenighet mellan medlemmar. Diskussionen handlade om betydelsen av ”rätt” material, färg och form – inte om staketets existens i sig. En kritisk medlem uttryckte sig så här:

Jag hade nog hellre sett att man samlade ihop lite bråte som man kom över och byggde något av. Det blir lite Husdrömmar-projekt av det, tycker jag. Jag förstår att man vill bygga något fint och rejält, men jag tycker ... för mig strider det lite mot vad jag förväntar mig av en tillsammansodling. Det blir en medelklassstill-sammansodling. (Odlare 9, *Vitt medelklasscentrum*)

Estetiken var viktig i denna förening. En annan diskussion gällde utemöbler. Att färg och form var viktigare än praktiska behov av sittplatser blev tydligt då en medlem till föreningen skänkte sina – i andras ögon sekunda – utemöbler: i stället för att få uppskattning fick hen bära med sig möblerna tillbaka hem. Förutom det rent estetiska kunde slitna möbler tänkas inbjuda fel klientel till platsen. Som Aptekar (2015) påtalat kan konflikter bland odlare om sådant som odlingars estetik och uppförandenormer spegla större gentrifieringskamper om kultur och resurser (Aptekar 2015) och vilka som har rätt att ta plats i stadsrummet.

I *Multikulturell låginkomstförort* var situationen den omvända. Odlingsplatsen var här tänkt som en trivsamt plats även för de lokalboende. Det fanns ett uttalat behov av sittplatser men ingen tycktes ha åsikter om hur dessa sittplatser skulle se ut. Estetiken var således sekundär; det viktiga var att närboende skulle våga sig fram, ta plats och njuta av närheten till odlingen. Odlarföreningen gjorde stora ansträngningar för att ordna fram soffor åt allmänheten, först genom lån från ett stort företag, sedan genom

kommunen. På platsen fanns också många lokalboende i rörelse, ofta med utländsk bakgrund, som själva inte odlade men som framhöll att odlingsplatsen hade betytt mycket för dem. De brukade sitta vid bänkarna och småprata med folk som passerade. Det var således platsens grönska och sittplatserna som förde dem dit, inte själva odlandet i sig, varför odlingsplatsen här blev viktigare som en mötesplats för boende i området generellt än för de medlemmar som odlade där.

Det fanns också en hög tolerans för att utomstående ”skördade”, som man i denna förening valde att omtala det som andra kallade stölder. Det fanns en förståelse för att odla i ett område som kännetecknades av ekonomiskt resurssvaghet fick räkna med en del svinn. Samtidigt blev en del odlare frustrerade över att lokalboende inte respekterade eller förstod att skörden var ”privat egendom som medlemmarna betalar för ur egen ficka” (Fältanteckningar juli 2021, *Multikulturell låginkomstförort*), och en del medlemmar tappade motivationen när de inte kunde skörda själva och valde att lämna föreningen. Den fysiska gränsdragningen i fråga om allmänhetens tillträde till odlingarna var också mångtydig. Odlingarna i *Multikulturell låginkomstförort* var belägna i ett grönområde fyllt av fruktträd, och skyltar markerade tydligt att allmänheten var välkommen att plocka av frukterna. Vidare hade föreningen planterat bärbuskar runt odlingarna ämnade åt barnen i området. Skillnaden mellan vad utomstående fick och inte fick skörda kunde därmed uppfattas som svårtolkad: bär från buskarna var tillåtna men inte grödor på odlingsplättarna eller lådorna. Förslag om att sätta upp en klagande skylt diskuterades återkommande i föreningen, men inget beslut fattades i frågan. Majoriteten av odlarna hade inställningen att platsen var till för allmänheten och inte exklusivt för odlarna.

I *Klassöverskridande centrum* fanns inga staket, och det var heller inget som eftersträvades, men platsen var ändå tydligt avgränsad från omgivningen. Den var främst synlig för människor som kände till den, främst odlarna själva men även många hundägare och cyklister som regelbundet passerade förbi och utnyttjade faciliteter såsom bänkar och vattenförsörjning. Människor som själva inte odlade och beträdde platsen uppfattades inte i sig som ett hot av odlarna; de var ofta människor utanför föreningen som odlarna fick kontakt med när de vistades där utanför de obligatoriska arbetsdagarna. Däremot fanns det andra personer som ansågs skapa otrygghet på platsen, ofta ungdomar som utnyttjade att platsen var ganska insynsskyddad trots att det kringliggande området var tätbefolkat. Ungdomar sades använda platsen för drogförsäljning genom att gömma påsar i specifika, numrerade lådor. Telefonsamtal till polisen om upplevd otrygghet på platsen var ett ofta återkommande samtalsämne i föreningen (liksom polisens ovilja att göra något åt saken), och på föreningens sociala medier-konto förekom ofta inlägg om ohysat beteende och nedsmutsning på platsen. Då odlarna upplevde att ljusskygg verksamhet tog över framemot kvällen vistades de sällan där kvällstid.

Vid tiden för vår studie upplevde medlemmarna i denna förening också att personer som inte uppförde sig ordentligt hade börjat beträda området, personer som inte respekterade att redskapen och föreningens bänkar var till för föreningens medlemmar och inte fick flyttas runt hur som helst. En ”gerillaodling” som länge funnits i utkanten av föreningens odlingar pekades ofta ut som praktexempel på en ovälkommen och

okontrollerad praktik. Denna odlingsplats hade använts av olika människor i området under årens lopp, men när en person blev särskilt aktiv och började arrangera tillställningar öppna för allmänheten samt inreda området så att det blev mer ombonat och inbjudande uttrycktes stort missnöje. Misstankar om stölder från odlingarna riktades mot personen som odlade där utan tillstånd, och många menade att hen var högljudd och bidrog till att platsen blev stökig. Vid gemensamma arbetsdagar samtalade medlemmarna ofta om förstörelse av odlingar och redskap.

Föreningen var dock tillåtande när det gällde möjligheterna för föreningens medlemmar att forma platsen – snygghetsnormerna var mindre strikta än i *Vitt medelklasscentrum* i exemplen ovan. Som en medlem berättade:

Det är inte själva odlandet som är grejen utan det är att ha en plats att gå till. Här får jag härja fritt. [...] Jag gillar att bygga koja. Man hittar några bräder och några tegelstenar och vips har man en bänk. Det är den känslan att här får jag bestämma. Det får jag inte på gården [där jag bor]. (Odlare 1, *Klassöverskridande centrum*)

På odlingsplatsen där *Multikulturell medelklassförort* höll till fanns staket bara för att hålla vilda djur borta. Platsen var geografiskt åtskild från bebyggelse och ofta oöverskådlig, men några odlare berättade ändå att de träffat på människor utifrån som varit där och skördat. Olovlig skörd var ett större problem i denna kollektivodling än i de andra föreningarna. Skörden var visserligen riklig, men odlarna var samtidigt mer rädda om sin skörd här än i de andra föreningarna. De var måna om att skörden skulle räcka länge och att alla skulle skörda ”på rätt sätt”. Hållbar livsmedelsförsörjning var en viktig motivation för dessa odlare. Här var odlarna inte heller lika rädda för att peka med hela handen i fråga om rätt och fel som i de övriga föreningarna vi studerade. Det förekom en livlig diskussion om hur odlingsplatsen skulle organiseras och utformas, och skilda visioner kring odlandet yttrades ofta och diskuterades öppet. Diskussionerna medförde samtidigt att flera medlemmar som inte fick sin vilja igenom lämnade odlingen, medan andra odlare stannade kvar och därmed kunde fortsätta att inreda, utforma och befolka platsen.

Vi har alltså sett att stadsodlingar kan inredas för inkludering men också för exkludering. Vilka aktiviteter och personer som var välkomna signalerades genom såväl skyltar och staket som mer subtilt genom normer och estetik. Gränser mot omgivningen drogs dock på olika sätt i de olika föreningarna, delvis i linje med den dominerande visionen av platsen (jfr Aptekar 2015). Olika inredningar inbjuder till olika användning av platsen. Vi ska nu utforska vidare hur inbjudning till domesticering kan se ut.

Sätt att vara inbjudande på

Alla föreningarna vi studerat anordnade aktiviteter riktade till allmänheten, såsom rundvandringar i den egna odlingen eller på olika odlingsplatser i närområdet, skördefester, föreläsningar och workshops. Arrangemangen var ett sätt att visa upp verksamheten för att väcka intresse, skapa legitimitet för den och inte minst attrahera

nya medlemmar. Alla föreningarna hade också Facebook-sidor. Föreningarna var beroende av att behålla ett visst antal medlemmar för att gå runt, och därför var frågan om att värva och behålla nya medlemmar ett återkommande diskussionstema. Rekrytering och inträde såg dock olika ut i de föreningar vi studerade; en förening arbetade enligt principen lotterisystem en gång om året, en annan arrangerade öppet hus där intresserade fick komma på besök och provjobba. Två av föreningarna tillämpade en formell kölista, men i praktiken kunde odlingsplatser tilldelas mer slumpmässigt utifrån tillfälliga behov och vem som råkade träffa på vem vid odlingsplatsen.

Multikulturell låginkomstförort var den av föreningarna som var mest inbjudande mot omgivningen. Som framgick ovan var platsen inredd och möblerad utifrån ambitionen att göra den inbjudande för den närboende allmänheten. Föreningen ordnade grillkvällar dit alla som ville var välkomna liksom aktiviteter för barn och familjer i området. Denna förening var en integrerad del av det lokala civilsamhället och samarbetade med andra lokala föreningar på olika sätt. Medlemmar deltog i nattvandringar som en del av de trygghetsskapande åtgärderna i området och också i städdagar. Som ersättning fick föreningen ett litet ekonomiskt bidrag till föreningskassan. Odlarnas egen aktivitet på gemensamma månatliga arbetsdagar var dock förhållandevis låg; främst ett fåtal eldsjälar dök upp. Ambitionen från styrelsens sida var att tröskeln för nya medlemmar skulle vara låg – både genom en låg medlemsavgift (50 till 100 kronor per år beroende på om man hade lott eller låda) och genom att inte ställa för hårda krav på medlemmarna. Det fanns dock medlemmar som tyckte denna hållning var demoraliserande och att verksamheten lockade personer som inte var motiverade att bidra till det gemensamma arbetet eller ens att sköta om sin lott. Vi kan dock konstatera att förväntningarna på att bidra till det gemensamma arbetet (som att rensa ogräs i gångvägarna och runt odlingen) inte heller kommunicerades särskilt tydligt. Till skillnad från de övriga föreningar vi studerade hade denna förening många medlemmar som var uppvuxna i andra delar av världen utan tidigare erfarenheter av det svenska föreningslivet, varför större tydlighet om vilka förväntningar som fanns på medlemmarna möjligen hade behövts.

Vitt medelklasscentrum arbetade aktivt med sociala aktiviteter för sina medlemmar vid tiden för vår studie. Ambitionen var att öka gemenskapen inom föreningen, också som ett sätt att få medlemmar att vilja stanna kvar då man haft en förhållandevis stor medlemsomsättning under en tid. Samtidigt betonades att ”vi måste börja rekrytera medlemmar mer aktivt från våra egna nätverk, vi måste kolla av med vänner och bekanta om de vill börja odla med oss [då] det är större chans att de stannar då, och blir kvar på lång sikt” (Odlare 10, *Vitt medelklasscentrum*). Den interna strategin att rekrytera ”likasinnade” ledde dock, kunde vi observera, till en reproduktion av homogenitet, i detta fall av vit, välutbildad medelklass. Medelklassestetiken, till exempel i staket- och möbelfrågan som vi diskuterade ovan, var också påtaglig.

Stora krav ställdes också på medlemmarna vad gällde själva odlandet i *Vitt medelklasscentrum*. En stor del av arbetsdagarna i denna förening handlade om att kommunicera information kring det mest optimala odlandet eller skördandet, något som framgår av följande etnografiska fältanteckning:

[En medlem] som styrt rundvandringen betonar flera gånger att ”kolla gärna upp detta i era böcker hemma”. Det verkar vara en hög kunskapströskel, det är viktigt att ”göra på rätt sätt”. Man ska vilja veta, kolla upp saker på egen hand. Det är en enorm disciplin under rundvandringen, alla förväntas lyssna och ta in vad folk från de olika ansvarsgrupperna säger. (Fältanteckning juni 2022, *Vitt medelklasscentrum*)

Ett flertal medlemmar uttryckte i intervjuerna osäkerhet och en viss känsla av vantrivsel. Osäkerheten handlade framför allt om odlingsmetoderna och bristen på förkunskaper, men också rädslan för att bryta mot normer, exempelvis om när man får skörda och hur mycket. Detta förstärks i en kollektivodling av *Vitt medelklasscentrums* typ, där medlemmarna delades in i olika ansvarsgrupper med specifika ansvarsgrödor men där man sedan skördade gemensamt. De aktiva medlemmarna poängterade i intervjuerna att de inte ville peka ut vad som är rätt eller fel; i stället skulle det ligga på varje enskild medlem att läsa på och söka kunskap om de olika grödorna. Men detta ansvar kändes betungande och skapade osäkerhet bland nya medlemmar.

I *Multikulturell medelklassförort* var kunskapsförmedling viktigt; man arbetade aktivt med att bjuda in till föreläsningar, hålla workshops och studiecirklar för att lära sig mer om vilka grödor som fungerar säsongsmässigt, hur man kan tillaga och konservera och utveckla odlandet gemensamt. Föreningen anordnade också en årlig skördefest, där allmänheten kunde köpa överskottet av grödorna och få en guidning på odlingarna. Föreningen ansträngde sig för att vara öppen och inbjudande, men tenderade i praktiken också att reproducera homogenitet: ”De flesta av oss har ett bekvämt jobb. Vi delar samma utbildningsbakgrund och vi tänker likadant. Vi röstar alla på Miljöpartiet. Men det är ju inte så samhället ser ut” (Odlare 11, *Multikulturell medelklassförort*). En annan medlem konstaterade: ”Vi har ingen utomeuropeisk medlem. Vi har många som inte är svenska, men uppvuxna i Europa ... en avgränsning” (Odlare 12, *Multikulturell medelklassförort*).

Klassöverskridande centrum hade, som namnet antyder, en mer blandad social sammansättning. Olika nationaliteter fanns företrädade, dock främst vit arbetar- och medelklass. Under den tid då vi deltog i föreningens arbete utfördes kontinuerliga kontroller av hur medlemmarna underhöll sin odlingslott, och närvaro dokumenterades vid gemensamma arbetsdagar. En del medlemmar var kritiska mot detta ”pricksystem” och menade att behovet av delaktighetskontroll var en konsekvens av att man slutat med kringaktiviteter som föreläsningar och studiecirklar och att officiella arbetsdagar därför blivit mer av en plikt och mindre lustfyllt. En styrelsemedlem uttryckte det så här: ”Jag tycker att det är en svår balansgång, att vara en förening, men inte vara för strikt utan tillåtande” (Odlare 13, *Klassöverskridande centrum*). Det saknades utrymme för mer informellt och otvunget samarbete, och som nämnts undvek medlemmarna ofta att gå dit kvällstid på grund av upplevd otrygghet. Även om odlingsplatsen var inbjudande mot omgivningen, attraherade den som nämnts också oönskat klientel och aktiviteter förknippade med detta, såsom droghandel och alkoholförtäring.

De studerade föreningarna var alltså i varierande utsträckning inbjudande mot multipla offentligheter. Deras geografiska belägenhet i stadsrummet påverkade också

tydligt vilka som *de facto* sökte sig dit, både som medlemmar och som välkomna eller ovälkomna besökare, och vilka eventuella problem de fick att hantera. Grundsynen var ändå att alla ville bidra till det omgivande samhället, eller stadsdelen, i någon form.

Sammanjämkningar

Om hemskapandet i det offentliga rummet ska fungera måste olika viljor och intressen jämkas samman. Detta gjordes på skilda sätt i de olika föreningarna och de var också olika framgångsrika i detta. Grunden i alla odlarföreningarna var den svenska föreningsmodellen, som avtalen med kommunen också förutsatte.

Multikulturell medelklassförort hade dock valt en horisontell struktur utan styrelse (fast med ordförande och kassör), och där eftersträvades det att beslut skulle fattas med konsensus. I praktiken fungerade dock en samordningsgrupp som en informell styrelse. Under ett årsmöte (som vi observerade) framgick en tydlig uppdelning mellan välinformerade kärngrupsmedlemmar och mer passiva deltagare, och det uppstod en olustig situation när en medlem började ställa frågor om den organisatoriska praxisen, såsom hur utgifter ersattes, vilket möttes med tystnad och synligt obehag. Det var tydligt att hens frågor utmanade en outtalad konsensus i föreningen. Avsaknaden av formellt beslutsfattande gjorde snarast organisationen mindre transparent. Dock kunde de tysta överenskommelser som organisationspraxisen vilade på bli explicita genom blandningen av nationella/kulturella bakgrunder bland deltagarna, vilket i denna förening främjade ifrågasättande och i förlängningen en gemensam problemlösning. Som en medlem med annan nationell bakgrund än svensk berättade: "I vår förening kommer saker upp till ytan snabbare än de vanligtvis gör i ett sammanhang med huvudsakligen svenskar." Hen fortsatte: "[Utrikes födda] håller inte sina tvivel för sig själva; det är en viktig anledning till att konflikter uppstår mer sällan här" (Odlare 14, *Multikulturell medelklassförort*). Som nämnts hade medlemmarna här också genomgående en hög utbildningsnivå och ett intresse för hållbar livsmedelsförsörjning som underlättade samsynen. Konflikter hade dock uppstått några år tidigare kring odlingsmetoder, vilket lett till att några medlemmar slutat.

Informella hierarkier utvecklades i alla föreningarna vi studerade. *Multikulturell låginkomstförort* hade haft en ganska stor omsättning av odlare under de senaste åren. Medlemmarna hade en blandad social och kulturell bakgrund, men de drivande i föreningen var vita, inrikes födda och föreningserfarna. Deltagandet på årsmötena var lågt bland andra utöver styrelsen. De drivandes motivation var som nämnts att bidra till livskvalitet för de lokalboende, med odling som ett medel snarare än som ändamål. Detta krockade lite med en del utrikesfödda som sökt sig till odlingen för att kunna odla billiga grönsaker. Dessa personer höll en låg profil i föreningen och arbetade endast med sin egen lott. Några av dem kunde inte heller förstå varför det skulle krävas så mycket "pappersarbete" för att odla, det vill säga kände sig främmande för svensk föreningsbyråkrati såsom årsmöten och gemensamma arbetsdagar. Förväntningarna på gemensamt arbete kommunicerades inte heller på ett transparent sätt, vilket vi uppfattade ledde till en del missförstånd.

I *Vitt medelklasscentrum* var idealen om allas möjligheter till deltagande klart ut-

talade, men liksom i *Multikulturell låginkomstförort* kommunicerades inte tydligt förväntningarna om hur och varför saker skulle göras på ett visst sätt. En skillnad var dock att de flesta här var bekanta med den svenska föreningsmodellen och förstod föreningslivets rutiner. Den sociala sammansättningen var som nämnts klassmässigt och utbildningsmässigt homogent (välutbildad medelklass). Men samtidigt fanns många normer och outtalade förväntningar som gjorde en del medlemmar osäkra, som i fallet med odlingskunskap och odlingsmetoder som nämndes ovan. Medlemmarna behövde ”göra på rätt sätt”, och man förväntades vilja veta och ta reda på saker på egen hand, men samtidigt lyssna och ta in vad folk från de olika ansvarsgrupperna förmedlade.

Men det fanns också lämplighets- och trivselnormer som inte bara berörde odlingen utan också uppträdandet i föreningen. Vid en gemensam fika blev exempelvis en ny medlem tillsagd inför alla av en medlem i styrelsen att ”vi är en odlarförening, här får vi tycka vad man vill men vi behöver inte påtvinga våra politiska åsikter på varandra” (Odlare 15, *Vitt medelklasscentrum*). Tystnad uppstod, och det var tydligt att det fanns trivselnormer som inte fick överträdas; det var viktigt att behålla en trevlig samvaro, att hålla god ton utan att vara privat, vid gemensamma aktiviteter. Människors status och vilka som passade in och inte manifesterades tydligt i sociala interaktioner. Under ett besök mötte vi en av få medlemmar i *Vitt medelklasscentrum* med utomeuropeisk bakgrund och noterade följande:

En man (här kallad Pablo) sätter sig ner och rensar ogräs bredvid mig. Han blir glad när jag börjar prata med honom. När det är kaffedags går vi för att ansluta oss till de andra odlarna som sitter i en cirkel. Pablo sätter sig dock spontant utanför cirkeln och ingen inbjuder honom att komma och sätta sig i den. (Fältanteckning september 2021, *Vitt medelklasscentrum*)

I alla föreningarna fanns således informella hierarkier bland odlarna baserade på både odlings- och föreningskunskap. Tydligt var att en handfull medlemmar i alla föreningarna mer eller mindre styrde, om än informellt, och dessa hade ofta stor föreningsvana. Detta var särskilt tydligt i *Klassöverskridande centrum*, där en drivande ordförande hade lett föreningen i hög grad på egen hand sedan starten, även om ett par andra styrelseledamöter var med och arrangerade aktiviteter emellanåt. Hen hade ”mycket på sina axlar och skulle behöva mer hjälp”, som en odlare i föreningen uttryckte det (odlare 15). Att en eller ett par personer var drivande gjorde det samtidigt inte motiverande för andra att engagera sig mer. Effektivitet var en stark norm. Vid ett årsmöte deklarerade ordföranden: ”Demokrati är bra men vi ska hålla mötet så kort som möjligt.” Möten för alla medlemmar tycktes vara till för att uppfylla formella krav snarare än att bli ett tillfälle för öppen diskussion. En av de drivande kände å sin sida frustration över att få så lite tid över till sitt eget odlande på grund av all administration som krävdes (Odlare 16, *Klassöverskridande centrum*). Deltagande i arbetsdagarna dokumenterades i denna förening och medlemmar som inte skötte sina odlingslådor tillräckligt väl kunde uteslutas ut föreningen. Även om sådana regler säkerligen tillkommit på förekommen anledning innebar de att medlemmarna främst kom till odlingen när de måste – på de

obligatoriska arbetsdagarna och för att vattna sin egen låda. Mer otvungen och spontan interaktion lyste med sin frånvaro.

Alla föreningarna hade utmaningar vad gäller sammanjämkningsen av intressen och perspektiv, vilket ledde till en ganska stor omsättning av odlare, i *Multikulturell medelklassförort* dock i mindre utsträckning på grund av föreningens uttryckliga strävan efter konsensus och samsyn. Men här, liksom i de andra föreningarna, utkristalliserade sig tydliga informella hierarkier. Vi kan också konstatera en oavsiktlig reproduktion av homogenitet, främst i de två medelklassdominerade kollektivodlingarna och med *Multikulturell låginkomstförort* som enda undantag. Men även om de utrikesfödda och ekonomiskt resurssvaga odlarna fanns rikligt företrädade i denna förening föreföll de röstsvaga och passiva i praktiken.

Diskussion och slutsats

Stadsodling är en komplex praktik som utspelar sig i skärningspunkten mellan det privata och det offentliga och som aktualiserar frågor om inhägnad/gränsbevakning kontra tillträde och inkludering kontra exkludering (t.ex. Kurz 2001; Aptekar 2015; Neo & Chua 2017). Eftersom stadsodling i form av föreningsodlande sker på offentlig mark och tillträdet för allmänheten är reglerat blir inhägnader mindre fysiskt markerade i Sverige än i länder där odlingar ofta är inhägnade med låsta grindar. Trots detta förekommer det tydliga avgränsningspraktiker gentemot omgivningen, så som beskrivits ovan. Detta gränsland mellan det privata och det offentliga ger upphov till en rad spänningar som handlar om vilka platsen är till för, vilka som har legitimt tillträde, vilka som känner tillhörighet, vad som förekommer där och så vidare.

Neo och Chua (2017) har rekommenderat stadsodlingsforskningen att fokusera på organiseringen av ansvar snarare än inkludering kontra exkludering *per se*. De menar att många exkluderingspraktiker handlar om att värna det gemensamma ansvarstagandet för platsen. Med detta menas att allas plats i praktiken blir ingens. Också allmänningar behöver någon form av avgränsning och gemensamt styre. En del avgränsnings- och kontrollpraktiker i vår studie handlade mycket riktigt om att skydda odling och redskap mot skadegörelse och stöld och att värna det man har vårdat. Men vi såg också exempel på praktiker som mer subtilt signalerade vilka som är välkomna och passar in i stadsrummet, som i fallet med medelklassestetiken i inredningen av platsen. Sätillvida fanns inslag av stadsodling som ett instrument för att tämja det vilda i staden (jfr Zukin 1995, 1998) genom att bidra till uppsnygning och social kontroll (se även Jacobsson & Wallinder 2026).

Om stadsodlingar ska kunna fungera som gröna vardagsrum i staden, vilket var ett återkommande uttryck bland odlarna i studien, behöver vi förstå hur exkluderingspraktiker fungerar i de vardagliga stadsodlingspraktikerna. Samtidigt krävs en förståelse av att odlare som ska kunna känna sig hemma i staden behöver en särskild plats att vårda och värna om, en plats som de kan få känna ansvar för och delaktighet i. Vi har argumenterat för att domesticeringsbegreppet är av värde då det möjliggör denna dubbla lins. Det synliggör stadsodlingens motsägelsefulla position i ett svenskt sammanhang där alla som befolkar platsen har samma formella rättighet att utnyttja platsen, något som gör stadsodlingen till något unikt och vackert, tillgängligt och

hemtrevligt i offentliga miljöer som annars kan upplevas som anonyma, gråa och åsidosatta – men att hemtrevnaden ändå inte förunnas alla, utan lätt blir något exklusivt. Det motsägelsefulla i de sammanhang vi studerat, föreningsodlande, handlar således om att odlandet skapar en faktisk möjlighet för medborgare att skapa hemliknande kvaliteter i staden (Koch & Latham 2013) *samtidigt* som det skapar en tydlig styrning, avgränsning och selektering av platsens användare.

Vårt syfte i artikeln var att utforska stadsodling som en form av domesticering av det offentliga rummet. Vi kan konstatera att stadsodling inte är en domesticering knuten till en strävan att återskapa en förlorad autenticitet i staden (jfr Zukin 2009), utan mer handlar om att göra stadsrummet till sitt (t.ex. Silverstone 2006; Mandich & Cuzzocrea 2016) genom att ha en plats att gå till, ta hand om och vårda; det gör det möjligt att känna tillhörighet och ha ett hem i staden. För en del odlare kom sig denna hemkänsla av det välbefinnande som det innebar att ”få ha fingrarna i jorden”, som en odlare uttryckte saken, glädjen i att producera ekologisk mat eller odla blommor som bidrag till biologisk mångfald eller försköning av staden; för andra kom den sig av främjandet av gemenskap i grannskapet eller anknytningen till den specifika platsen (se även Nordh m.fl. 2016; Langa 2020, för mångfalden motiv till engagemang i stadsodling). Vi såg samtidigt att varje heuristik för domesticering tenderade att implicera utestängning såväl som inneslutning och att producera exklusivitet såväl som inkludering. Stadsodlare såväl som stadsplanerare och beslutsfattare är betjänta av en ökad medvetenhet om utmaningarna i att behålla en öppenhet för olikhet och mångfald i domesticeringen av det offentliga rummet i städer som präglas av långtgående segregering, gentrifiering och social skiktning. På motsvarande sätt behöver urbanforskningen ha ett dubbelt fokus på domesticeringens både positiva och negativa konsekvenser, på det möjliggörande såväl som det begränsande.

Författarnas tack

Studien är finansierad av Formas inom ramen för projektet ”Stadsodling som mötesplats: Att bygga samarbetsförmåga för hållbarhet i skilda socioekonomiska kontexter (projekt nr 2019-01894). Vi vill tacka de odlare och odlarföreningar som medverkat i studien.

Författarpresentation

Kerstin Jacobsson är professor i sociologi vid Göteborgs universitet. Till hennes forskningsintressen hör sociala rörelser och civilsamhälle samt offentlig styrning och välfärdspolitik.

Kontakt: kerstin.jacobsson@gu.se

Ylva Wallinder är docent i sociologi och verksam som universitetslektor i arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet. Några av hennes forskningsintressen är migration, arbetsmarknad och civilsamhälleligt engagemang.

Kontakt: ylva.wallinder@gu.se

Referenser

- Alaimo, K., T. Reischl & J. O. Allen (2010) "Community gardening, neighborhood meetings, and social capital", *Journal of Community Psychology* 38(4): 497–514. <https://doi.org/10.1002/jcop.20378>
- Amin, A. (2002) "Ethnicity and the multicultural city: Living with diversity", *Environment and Planning A* 34(6): 959–980. <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1068/a3>
- Aptekar, S. (2015) "Visions of public space: reproducing and resisting social hierarchies in a community garden", *Sociological Forum* 30(1): 209–227. <http://www.jstor.org/stable/43653978>
- Ascensão, E. & F. Ginn (2022) "Urban gardening and post-austerity in Lisbon: between subaltern urbanism and green gentrification", 177–197 i R. Calvário, M. Kaika & G. Velegrakis (red.) *The Political Ecology of Austerity. Crisis, Social Movements, and the Environment*. London: Routledge.
- Atkinson, R. (2003) "Domestication by cappuccino or a revenge on urban space? Control and empowerment in the management of public spaces", *Urban Studies* 40(9): 1829–1843. <https://doi.org/10.1080/0042098032000106627>
- Baudry, S. & E. Eudes (2016) "Urban gardening: Between green resistance and ideological instrument", 476–494 i D. Courpasson & S. Vallas (red.) *The SAGE Handbook of Resistance*. London: SAGE.
- Bergame, N. (2023) "Acknowledging contradictions – endorsing change: Transforming the urban through gardening", *Capitalism Nature Socialism* 34(1): 69–87. <https://doi.org/10.1080/10455752.2022.2129399>
- Bergame, N., S. Borgström & R. Milestad (2023) "Preparing the grounds for emancipation. Explaining commoning as an emancipatory mechanism through dialectical social theory", *Environment and Planning E: Nature and Space* 6(1): 202–221. <https://doi.org/10.1177/25148486221092717>
- Bonow, M. & M. Normark (2018) "Community gardening in Stockholm: Participation, driving forces and the role of the municipality", *Renew. Agric. Food Syst* 33(6): 503–517. <https://doi.org/10.1017/S1742170517000734>
- de Certeau M. (1988) *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Crossan, J., A. Cumbers, R. McMaster & D. Shaw (2016) "Contesting neoliberal urbanism in Glasgow's community gardens: The practice of DIY citizenship", *Antipode* 48(4): 937–955. <https://doi.org/10.1080/13549839.2015.1038228>
- Ernwein, M. (2017) "Urban agriculture and the neoliberalisation of what?", *ACME: An International Journal for Critical Geographies* 16(2): 249–275. <https://doi.org/10.14288/acme.v16i2.1387>
- Florea, I., A. Gagyí & K. Jacobsson (2025) "Assembling social conditions of sustainability through urban gardening: policy, infrastructure and social relationships", *Environmental Sociology* 11(4): 510–516. <https://doi.org/10.1080/23251042.2025.2562657>
- Ghose, R. & M. Pettygrove (2014) "Urban community gardens as spaces of citizenship", *Antipode* 46(4): 1092–1112. <https://doi.org/10.1111/anti.12077>

- Glover, T. (2004) "Social capital in the lived experiences of community gardeners", *Leisure Sciences* 26(2): 143–162. <https://doi.org/10.1080/01490400490432064>
- Jacobs, J. (1961) *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.
- Jacobsson, K., & Y. Wallinder (2026) "Stadsodling och social kontroll. Om önskvärda odlingssubjekt och exklusiva odlingsobjekt i urbana miljöer", 93–117 i E. Pilflod Larsson & K. Giritli Nygren (red.) *Odling, makt och genus*. Mittuniversitetet: Forum för genusforskningsrapportserie 20.
- Klein, B. (1993) "Fences, fertilizers, and foreigners: Moral dilemmas in the Swedish cultural landscape", *Journal of Folklore Research* 30(1): 45–59. <https://www.jstor.org/stable/3814409>
- Koch, R., & A. Latham (2013) "On the hard work of domesticating a public space", *Urban studies* 50(1): 6–21. <https://doi.org/10.1177/0042098012447001>
- Kostera, M. & N. Harding (2021) *Organizational Ethnography*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Kurtz, H. (2001) "Differentiating multiple meanings of garden and community", *Urban Geography* 22(7): 656–670. <https://doi.org/10.2747/0272-3638.22.7.656>
- Langa, M. F. (2020) *Thick nature. Morality and practice in Swedish urban gardens*. Uppsala: Uppsala universitet (diss.).
- Mandich, G., & V. Cuzzocrea (2016) "'Domesticating' the city: Family practices in public space", *Space and Culture* 19(3): 224–236. <https://doi.org/10.1177/1206331215595733>
- McClintock, N. (2014) "Radical, reformist, and garden-variety neoliberal: Coming to terms with urban agriculture's contradictions", *Local Environment* 19(2): 147–171. <https://doi.org/10.1080/13549839.2012.752797>
- Nationalencyklopedin (u.å.) uppslagsord "domesticering", : <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/domesticering>, hämtningsdatum 251112.
- Neo, H., & C. Y. Chua (2017) "Beyond inclusion and exclusion: Community gardens as spaces of responsibility", *Annals of the American Association of Geographers* 107(3): 666–681. <https://doi.org/10.1080/24694452.2016.1261687>
- Nordh, H., K. T. Wiklund & K. E. Koppang (2016) "Norwegian allotment gardens – a study of motives and benefits", *Landscape Research* 41(8): 853–868. <https://doi.org/10.1080/01426397.2015.1125457>
- Papakostas, A. (2009) *Misstro, korruption och det offentligas civilisering*. Lund: Studentlitteratur.
- Pudup, M. B. (2008) "It takes a garden: Cultivating citizen-subjects in organized garden projects", *Geoforum* 39(3): 1228–1240. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2007.06.012>
- Oreskovic, N., & K. Jacobsson (2025) "Postapocalyptic community gardening: Cultivating the gray zone between autonomy and co-optation", *Environmental Sociology* 11(4): 488–498. <https://doi.org/10.1080/23251042.2025.2491996>
- Rosol, M. (2012) "Community volunteering as neoliberal strategy? Green space production in Berlin", *Antipode* 44(1): 239–257. <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1111/j.1467-8330.2011.00861.x>

- Sax, D. L., L. Nesbitt & S. Hagerman (2023) "Expelled from the garden? Understanding the dynamics of green gentrification in Vancouver, British Columbia", *Environment and Planning E: Nature and Space* 6(3): 2008–2028. <https://doi.org/10.1177/25148486221123134>
- Silverstone R. (2006) "Domesticating domestication. Reflections on the life of a concept", 229–248 i T. Berker, M. Hartmann, Y. Punie & K. J. Ward (red.) *Domestication of Media and Technology*. New York: Open University Press.
- Smith, N. (1996) *The New Urban Frontier. Gentrification and the Revanchist City*. London: Routledge.
- Thörn, C. (2011) "Soft policies of exclusion: Entrepreneurial strategies of ambience and control of public space in Gothenburg, Sweden", *Urban Geography* 32(7): 989–1008. <https://doi.org/10.2747/0272-3638.32.7.989>
- Wallinder, Y. (2024) "Urban gardens as inclusive green living rooms? Gardening activities in Gothenburg, across and within social divides", *Journal of Organizational Ethnography* 13(3): 410–426. <https://doi.org/10.1108/JOE-10-2023-0057>
- Wise, A., & S. Velayutham (2014) "Conviviality in everyday multiculturalism: Some brief comparisons between Singapore and Sydney", *European Journal of Cultural Studies* 17(4): 406–430. <https://doi.org/10.1177/1367549413510419>
- Zukin, S. (1995) *The Cultures of Cities*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Zukin, S. (1998) "Urban lifestyles: diversity and standardisation in spaces of consumption", *Urban Studies* 35(5–6): 825–839.
- Zukin, S. (2009) *Naked City. The Death and Life of Authentic Urban Places*. Oxford: Oxford University Press.